

Advies GGD Twente over gezonde ruimtelijke inrichting van de Esrand in Wierden, gemeente Wierden

2 juli 2019

1. Aanleiding + vraag

De gemeente Wierden heeft een stuk grond langs de A35/N35, de Esrand, te Wierden aangekocht met als doel deze te ontwikkelen voor onder meer middelbare school De Passie en een sportaccommodatie. Daarnaast is er nog ruimte voor andere sociaal- maatschappelijke voorzieningen. De gemeente Wierden heeft in het voorjaar 2019 bij inwoners, instanties en ondernemers geïnterviewd welke andere wensen er zijn voor ontwikkelingen in dit gebied. Tevens heeft het college van Wierden opdracht gegeven om een visie te ontwikkelen voor dit gebied.

De gemeente Wierden heeft aan GGD Twente advies gevraagd. In dit rapport geeft de GGD handvatten om te komen tot een visie ten aanzien van gezondheid in de breedste zin van het woord, waar luchtkwaliteit een onderdeel van is. In dit advies wordt niet alleen gekeken naar de bescherming van gezondheid, maar ook naar de bevordering van gezondheid van leerlingen van De Passie en Wierdense inwoners.

Met deze informatie kan de gemeente de verschillende belangen en wensen afwegen en tot een besluit komen.

De Bouwstenen voor een Gezonde Leefomgeving zijn benut als paraplu voor dit advies. Belangrijk is dat de bouwstenen in samenhang gezien worden. Hieronder geven we per Bouwsteen ons gezondheidkundig advies. In de grijze kaders staat bondig beschreven wat wij denken dat op dit moment gezondheidkundig relevant is voor de inrichting van het gebied. Onder elk kader staat een toelichting, die ook als aanzet voor een volgend advies gezien kan worden.

Het is goed om te beseffen dat gezondheidkundige advieswaarden niet hetzelfde zijn als wettelijke (milieu)normen. Gezondheidkundige advieswaarden zijn goed te benutten in bijvoorbeeld (pre)planfase trajecten en kunnen in gemeentelijk beleid worden vastgelegd.

Twee belangrijke recente ontwikkelingen kunnen een rol spelen in de visievorming voor dit gebied:

- De Omgevingswet, die in 2021 in werking treedt. In deze wet staat de decentrale besluitvorming door de gemeente centraal. Gemeenten krijgen meer beleidsvrijheid en verantwoordelijkheid en meer mogelijkheden om lokale afwegingen te maken, en rekening te houden met gezondheid en wensen van inwoners.
- Het Nationaal Preventieakkoord, dat beoogt dat de gemeente samen met verschillende partijen werkt aan de gezondheid van inwoners, met name als het gaat om overgewicht, roken en alcohol. Dit akkoord is ondertekend door onder meer sportverenigingen en sportbonden, koepelorganisaties van horeca en slijterijen, onderwijsinstellingen en hun koepelorganisaties, VNG, VWS, centraal bureau levensmiddelenhandel (supermarktbranche) en de VO-raad. Het akkoord biedt kansen om afspraken te maken over het samen creëren van een gezonde leefomgeving.

In dit advies sluiten we aan bij het idee van de gemeente om in een zo vroeg mogelijk stadium samen te werken met betrokkenen en belanghebbenden. Wierden heeft het plan om te werken aan een visie op dit gebied. In dit advies bieden we aanknopingspunten om aan die brede visie te werken. Het GGD advies raakt verschillende beleidsterreinen, zoals ruimtelijke ordening, jeugd, sport, economie/ondernemen, vergunningverlening, subsidieverlening, participatie en natuurlijk publieke gezondheid. De GGD vindt het belangrijk dat de gemeente het GGD advies meeneemt in de afweging van alle belangen rondom dit plan. Door het GGD advies te bespreken in gezamenlijkheid met verschillende afdelingen en partijen binnen en buiten de gemeente, kan de gemeente een besluit nemen over dit gebied waarbij ook gezondheidsbelangen worden afgewogen.

2. Bouwstenen voor een Gezonde Leefomgeving

GGD Twente werkt samen met de vijf GGD'en in Gelderland en Overijssel, aan Bouwstenen voor een Gezonde Leefomgeving. Met dit instrument streven we inzichtelijk te maken wat een gezonde (fysieke) leefomgeving kan behelzen en wat aandachtspunten kunnen zijn. Het instrument omvat zowel gezondheidsbescherming als gezondheidsbevordering en beoogt een integrale benadering van gezondheid en gezonde leefomgeving.

We definiëren 5 bouwstenen: wonen en werken, mobiliteit, gebouwen, leefstijl en meedoen. Deze zijn nader toegelicht in de Toelichting op de praatplaat.

Het instrument is nog in ontwikkeling: op dit moment zijn we met diverse gemeenten in de regio's in gesprek om het instrument te toetsen en te verfijnen. Het gedachtengoed is al wel te gebruiken. Onderstaand advies gebruikt de Bouwstenen gezondere leefomgeving als paraplú.

3. Gezondheidskundig advies locatiekeuze en gebiedsvisie Esrand

3.1 Bouwsteen Wonen en werken

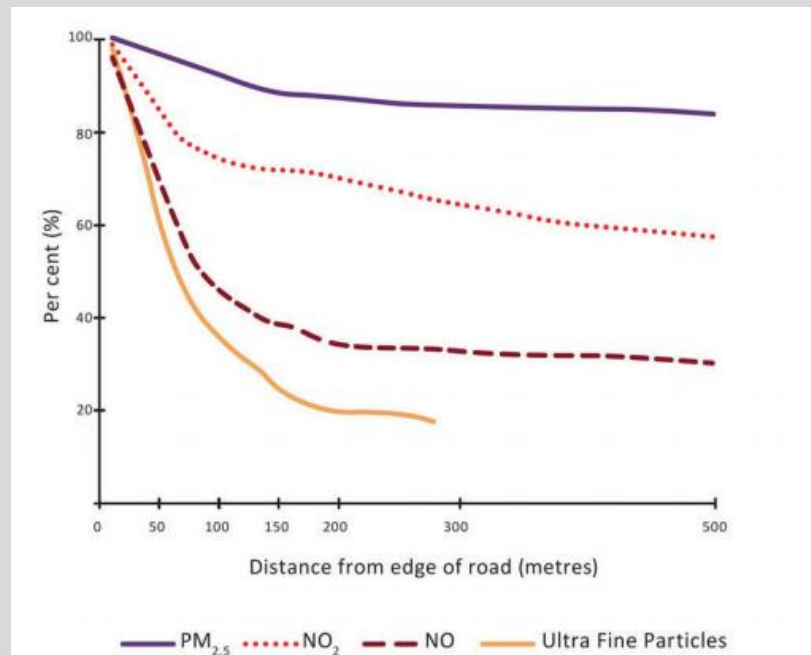
Relevant bij de inrichting van de Esrand

Let op: Uitgangspunt in de advisering van de GGD zijn gezondheidskundige advieswaarden. Deze zijn doorgaans strenger dan de milieunormen in o.a. Wet Milieubeheer. Milieunormen beschermen niet per definitie de gezondheid. De gezondheidskundige advieswaarden zijn gebaseerd op medisch-wetenschappelijk onderzoek.

Luchtkwaliteit: De GGD heeft het standpunt dat gevoelige bestemmingen (woningen, scholen, kinderopvang, zorgcentra) niet te dicht bij drukke wegen moeten worden gebouwd. Hiervoor wordt door de GGD in het algemeen aangeraden om een afstand van 300 meter aan te houden voor snelwegen en een afstand van 50 meter voor drukke wegen. Ook wanneer de luchtkwaliteitsnormen niet worden overschreden. Er is namelijk een directe relatie tussen afstand tot een drukke weg en gezondheidseffecten bij omwonenden en kinderen die op school zitten dichtbij een drukke weg. Concentraties luchtverontreiniging zijn namelijk het hoogst direct langs drukke wegen. Naarmate de afstand tussen de bron (in dit geval de weg) en de blootgestelde(n) groter wordt, nemen de concentraties luchtverontreinigende stoffen, en daarmee ook de impact op de gezondheid, exponentieel af. In de Richtlijn luchtkwaliteit en gezondheid¹ wordt het GGD advies gevoelige bestemmingen uitgelegd. Op basis van dit GGD advies adviseert de GGD in de situatie van de A35/N35 minimaal 300 meter afstand te houden tot de school.

De afstand tot de A35 is duidelijk meer dan de gewenste 300 meter. De afstand tussen de N35 en de Esrand is echter minder; minimaal 80 meter en maximaal 225 meter. De GGD adviseert om ook een afstand van 300 meter aan te houden bij de N35. De N35 is formeel geen snelweg, maar de verkeersintensiteit op de N35 is vrijwel gelijk aan de verkeersintensiteit op de A35. De afweging van de GGD is dat de A35 en de N35 daarom een even groot effect hebben op de luchtkwaliteit en dus op de gezondheid van mensen die in de nabijheid verblijven. De luchtkwaliteit rondom Wierden voldoet aan de Nederlandse en Europese luchtkwaliteitseisen. De normen die door de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO) worden gehanteerd, worden deels behaald. Toch adviseert de GGD om de afstand tussen de school en de N35 op minimaal 300 meter te houden, vanwege de directe relatie tussen afstand tot snelwegen en drukke wegen enerzijds en gezondheid anderzijds. Kort gezegd: De luchtkwaliteit is op een afstand van 300 meter of meer beter dan binnen 300 meter (zie grafiek). Dat betekent dat er meer gezondheidseffecten te verwachten zijn bij langdurig verblijf, zoals naar school gaan of wonen, binnen 300 meter dan buiten 300 meter. Tot slot willen we hierbij nog opmerken, dat ook binnen de 300 meter verschil is in luchtkwaliteit. De afname van luchtkwaliteit met toenemende afstand tot de snelweg verloopt exponentieel, waarbij na ongeveer 300 meter de achtergrondconcentratie wordt bereikt. De luchtkwaliteit is op 250 meter dus al beter dan op 150 meter en op 150 meter beter dan op 50 meter. Indien het hanteren van een afstand van 300 meter niet haalbaar is, beveelt de GGD aan om de afstand tot de A35/N35 in ieder geval zo groot mogelijk te houden. (Zie ook grafiek pagina 4)

¹ GGD-richtlijn medische milieukunde: luchtkwaliteit en gezondheid RIVM Rapport 2018-0016

Grafiek: Afname concentraties met afstand tot de weg (Karner et al. 2010; Ontario 2016)¹

Naast het hanteren van afstand tot de A35/N35, kan de gemeente ook inzetten op verbetering van de algehele luchtkwaliteit. Luchtkwaliteit is alleen te verbeteren door bronbeleid. Ook de Gezondheidsraad heeft in 2018 geadviseerd om bronbeleid toe te passen: 'Om langdurige blootstelling aan lokale luchtverontreiniging te verminderen, zullen locatiespecifieke, brongerichte maatregelen genomen moeten worden.' Voorbeelden van bronmaatregelen zijn: stimuleren van fiets en OV, stimuleren van elektrisch vervoer, lagere snelheden en verbetering van de doorstroming.

Overdrachtsmaatregelen, zoals schermen, hebben nauwelijks effect op de luchtkwaliteit.

Voor de overige invulling van dit gebied adviseert de GGD geen andere bestemmingen te realiseren waar kinderen, ouderen en kwetsbare mensen langdurig verblijven.

- Geluid: De WHO² heeft onlangs een nieuw rapport uitgebracht "Environmental noise guidelines for the European Region", ook met betrekking tot geluid afkomstig van wegverkeer en effecten op gezondheid. Advieswaarden zijn:

Gemiddelde blootstelling aan geluid van wegverkeer: minder dan

- 53 dB (Lden)
- Blootstelling aan geluid 's nachts: minder dan 45 dB (Lnight)

In de GGD-richtlijn medische milieukunde "omgevingsgeluid en gezondheid" (eindconcept mei 2019) wordt ter bescherming van de gezondheid een gezondheidskundige richtwaarde gebruikt van 50 dB Lden op de gevel voor de bronnen wegverkeer, railverkeer en bedrijven. Er zijn aanwijzingen dat langdurige blootstelling aan verkeersgeluid een negatief effect heeft op de leerprestaties van kinderen. Het gaat dan vooral om begrijpend lezen, aandacht, lange termijn geheugen en probleemoplossend vermogen.

- Natuurlijke omgeving (groen en water): Kies voor een natuurlijke inrichting van openbare ruimte en schoolpleinen.

¹ GGD-richtlijn medische milieukunde: luchtkwaliteit en gezondheid RIVM Rapport 2018-0016

² World Health Organization (WHO), Environmental noise guidelines for the European Region, WHO 2018.

Gezondheidskundige toelichting:

Geluid

Ongewenste geluiden kunnen een gevoel geven van ergernis, wrevel, ontstemming of onbehagen. Er is dan sprake van geluidshinder. Hinder en minder goed slapen zijn de meest voorkomende gezondheidsklachten. Maar lawaai heeft bijvoorbeeld ook een negatieve invloed op de leerprestaties van kinderen. Als het langdurig heel erg lawaaiig is, kan lawaai ook leiden tot hart- en vaatziekten. Mensen die geluidgevoelig zijn en/of behoefte aan rust hebben, hebben het meest last van lawaai. Hinder kan al optreden vanaf geluidsniveaus van 42 dB(A) Lden of meer. Ook als voldaan wordt aan de wettelijke normen voor geluid kunnen gezondheidseffecten optreden. Het alleen hanteren van wettelijke normen is dus vanuit gezondheidskundig oogpunt niet voldoende. Voor de ontwikkeling van de Esrand zullen nog geluidsberekeningen worden uitgevoerd, ook met het oog op de opwaardering van de N35 ter hoogte van de Esrand.

Luchtkwaliteit

Luchtverontreiniging veroorzaakt in Nederland een aanzienlijke ziektelast. Weliswaar wordt er in Nederland al merendeels aan de milieunormen voldaan, de grootste ziektelast als gevolg van luchtkwaliteit treedt juist op onder de norm. De Gezondheidsraad (2018)³ adviseert om de luchtverontreiniging verder terug te dringen dan de normen, zelfs lager dan de advieswaarden van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), die ongeveer op de helft van de EU-normen liggen. Voor de ontwikkeling van de Esrand zullen nog luchtkwaliteitsberekeningen worden uitgevoerd, ook met het oog op de opwaardering van de N35 ter hoogte van de Esrand.

Kinderen, ouderen en mensen met een zwakke gezondheid zijn extra gevoelig voor de effecten van luchtverontreiniging. Om gezondheidseffecten van luchtverontreiniging te voorkomen, zouden bestemmingen waar deze mensen langere tijd verblijven niet in de buurt van drukke wegen gebouwd moeten worden.

Gezondheidseffecten van luchtverontreiniging

Blootstelling aan fijnstof, stikstofdioxide en ozon kan nadelige gezondheidseffecten veroorzaken. Het gaat vooral om:

- Het ontstaan en verergeren van luchtweg- en longaandoeningen, inclusief longkanker.
- Het ontstaan en verergeren van aandoeningen van hart en bloedvaten.
- Vroegtijdige sterfte

Natuurlijke omgeving (groen en water)

Een natuurlijke omgeving kan een positieve invloed hebben op de gezondheid, omdat het mensen stimuleert om te bewegen (helpt tegen overgewicht, hart- en vaatziekten) en ontspanning en rust biedt (helpt bij herstel van stress, aandachtsmoeheid en depressie). Het biedt verder ontmoetingsplekken en maakt klimaatbestendig(er): het kan helpen warmte te dempen (tegen hittestress), schaduw te bieden en wateroverlast voorkomen. Het is belangrijk om bij ontwerpen met groen en water ook aandacht te hebben voor mogelijke risico's.

³ Gezondheidswinst door schone lucht, Gezondheidsraad, januari 2018.

Uitbreiding op kader en aanzet voor advies voor de volgende fase

1. Voor iedereen zijn er -dichtbij en toegankelijk- aantrekkelijke plekken:

Klimaatverandering is een onderwerp dat nu in beeld komt. Gezondheidskundig spelen hierbij thema's als hitte, infectieziekten, allergieën.

Hitte: Gezondheidseffecten van hitte variëren van vermoeidheid en hoofdpijn, tot ademhalingsproblemen en ernstige aandoeningen als hartfalen. We kunnen meer en langdurige hitteperiodes verwachten. Schaduwgroen en water kunnen voor verlichting zorgen.

Infectieziekten: Ook zal vaker en heviger het hemelwater tot wateroverlast kunnen zorgen. Aandachtspunt: niet stromend water leidt bij hitte en droogte eerder tot geuroverlast en overgroei van algen en bacteriën. Water moet dus voldoende ververs worden. Het waterschap heeft hier ook aandacht voor. Denk ook aan: Voor kinderen toegankelijk tijdelijke waterberging (als een WADI of speelweide) kan risico's vormen op infectieziekten.

2. Wonen en druk verkeer gescheiden

Zie kader: Houdt afstand tussen gevoelige bestemmingen en drukke wegen. In het geval van de A35/N35 bij voorkeur ten minste 300 meter afstand.

Zorg ervoor dat geen (andere) voorzieningen gerealiseerd worden op De Esrand waar langdurig gevoelige groepen verblijven. Gevoelige groepen zijn ouderen of mensen met een luchtwegaandoening, hart- of vaatziekte of suikerziekte. Ook kinderen en jongeren behoren tot deze groep. Kinderen onder de 18 jaar zijn gevoeliger voor effecten van luchtverontreiniging dan volwassenen. Kinderen ademen relatief veel lucht in verhouding tot hun lichaamsgewicht, omdat ze kleinere longen en luchtwegen hebben en omdat hun longen en luchtwegen nog in ontwikkeling zijn.

Voorbeelden van instellingen die bij voorkeur niet dichtbij een snelweg worden gerealiseerd: woningen, kinderopvang, basisschool, verzorgingshuis, etc.

3.2 Bouwsteen Mobiliteit

Relevant bij de inrichting van de Esrand

Een gezonde manier van ontsluiten van de nieuwe locatie is relevant, via actief vervoer en goede OV voorzieningen.

- Stimuleer actief vervoer: Biedt voetgangers en fietsers de ruimte met een veilige, comfortabele route die actief vervoer de aantrekkelijkste keuze maakt. De realisatie van de fietssnelweg F35 langs de Esrand kan bijvoorbeeld actief vervoer stimuleren, maar ook het aanleggen van veilige mogelijkheden vanuit de woonwijken van Wierden. Meedoen is ook een belangrijk aspect van gezondheid. Denk bij mobiliteit dus ook na over goede bereikbaarheid voor mensen met een beperking.
- OV-verbindingen: Met goede verbindingen voor (elektrische) fiets en openbaar vervoer tussen kernen (wijken, steden, dorpen) is autogebruik veelal onnodig. Een goede OV- en fietsverbinding tussen kernen stimuleert het lopen en fietsen in de nabije omgeving. Om (e-)fiets en OV een alternatief voor dagelijks vervoer over de middellange afstand te laten zijn, moeten zij elkaar goed aanvullen. OV-verbindingen kunnen directer en sneller wanneer er goede fietsvoorzieningen zijn bij haltes en stations, zoals veilige fietsenstallingen, en goed aansluiten op het fietsnetwerk van bijvoorbeeld fietssnelwegen. Verder kan nog bekeken worden of het lopen van het station naar de Esrand (13 minuten) is te promoten. Dit kan bijvoorbeeld door een aantrekkelijke looproute te creëren waarin onderweg een spelelement verborgen zit. Er is een aantal leerlingen van de Passie die van buiten Wierden komen en met het OV reizen. Voor hen zou het aantrekkelijk gemaakt moeten worden om te gaan lopen van het station naar de Esrand (en terug). Het is belangrijk om leerlingen hierbij te betrekken.
- Neem leefstijlaspecten mee bij mobiliteitskeuzes: Riante parkeerruimte kan zorgen voor een optimaal gebruik van de aanwezige faciliteiten en goede mobiliteit, maar kan ook het gebruik van autovervoer versus fiets of lopen aanmoedigen. Overweeg parkeergelegenheid te beperken of niet in de directe omgeving van het gebouw te organiseren, zodat mensen aangemoedigd worden duurzame keuzes te maken en te bewegen.

Gezondheidkundige toelichting

Lopen of fietsen in plaats van met auto of OV is gezonder en beter voor de omgeving. Dit moet centraal uitgangspunt zijn in beleid en ontwerp. Door voor dagelijkse verplaatsingen, naar werk, school en winkel, te fietsen en lopen kan iedereen helpen te voldoen aan de nationale beweegnorm. Hierbij is het nodig oog te hebben voor de behoeften van kwetsbare groepen zoals ouderen, kinderen en mensen die niet goed ter been zijn. Voor langere afstanden kan dit in combinatie met OV. Dat maakt fitter en voorkomt onder meer overgewicht en stressgerelateerde klachten. Uitstoot en lawaai van gemotoriseerd verkeer wordt voorkomen met daardoor minder hinder, hart- en vaatziekten, luchtwegaandoeningen en longkanker. Actief vervoer heeft geen negatieve invloed op het klimaat. Niet parkeren op straat en minder auto's geven bovendien ruimte voor een aangename leefomgeving.

3.3 Bouwsteen Gebouwen

Relevant bij de inrichting van de Esrand

- Locatie: Plaats gebouwen waar gevoelige groepen langdurig verblijven zo ver mogelijk van de A35/N35 af. Dit geldt in het bijzonder voor de middelbare school en de sportaccommodaties die gerealiseerd gaan worden. Zie ook de kernwaarde Wonen en werken. Verder heeft een VO-locatie vaak een aantrekkingskracht op ongewenste bezoekers. Denk aan loverboys of drugsdealers. Dit is ook een reden om de school zo ver mogelijk van de A35/N35 en de nabijgelegen carpoolplaats te plaatsen.

Uitbreiding op kader en aanzet voor advies voor de volgende fase (ontwerp gebouwen)

1. Binnenklimaat is prettig en gezond. GGD Twente geeft graag advies wanneer gewerkt wordt aan het gebouwontwerp, in ieder geval bij de school. Aandachtspunten:
 - a. Ventilatie: Nieuwe gebouwen moeten aan strenge energie-eisen voldoen, en worden daarmee vrijwel luchtdicht. Op zichzelf is dat geen probleem, mits de ventilatie in orde is. Het blijkt dat dit niet altijd het geval is. Bij gebouwen kan de ventilatie niet of verkeerd ingeregeld worden (al dan niet door de gebruiker zelf), zijn er geluidproblemen (bv door de mechanische ventilatie of door warmtepomp), kunnen problemen met schimmelvorming ontstaan tijdens het koelen in de zomer, of juist ernstige hitteproblemen ontstaan in de zomer door toepassing van verkeerde technieken of materialen.
 - b. Aangename zijde: Houdt in gebouwenontwerpen rekening met het realiseren van een aangename zijde. Dat betekent dat de zijde waar men voornamelijk verblijft, aan de zijde is gesitueerd waar zo min mogelijk geluidoverlast en luchtverontreiniging is. Een aangename zijde is bij voorkeur gesitueerd aan de natuurlijke, groene zijde van het gebouw. Dit heeft een positieve invloed op het welbevinden van mensen. Bovendien kan groen en water een positieve invloed hebben op hitte in gebouwen.
 - c. Beweeglogica gebouwen: Daag mensen uit om te bewegen in en om gebouwen. Bijvoorbeeld door mensen te verleiden de trap te nemen, in plaats van de lift of brede gangen te hebben. Ten aanzien van de inrichting van school kan ook gekeken worden naar meubilair dat gericht is op staan. Ook het schoolterrein kan door middel van simpele belijningen ongeorganiseerd bewegen bewerkstelligen. Bij het inrichten van de gebouwen is het belangrijk de doelgroep zoveel mogelijk te betrekken. De GGD kan ook hierin meedenken over hoe dat te doen.

3.4 Bouwsteen Leefstijl

Relevant bij de inrichting van de Esrand

De openbare ruimte nodigt mensen uit tot gezond gedrag (bijvoorbeeld de inrichting van een wijk). Relevant daarbij zijn:

- Rookvrije omgeving: Rookvrij opgroeien moet vanzelfsprekend worden. Zorg in de gebiedsvisie Esrand voor een rookvrij schoolplein, maar ook dat de omgeving van de sportaccommodatie en mogelijke andere sociaal- maatschappelijke voorzieningen rookvrij zijn. Daar kunnen bijvoorbeeld afspraken gemaakt worden dat er op tijden dat er kinderen zijn niet gerookt wordt in het zicht van kinderen. Om dit te bewerkstelligen is het belangrijk het gesprek aan te gaan met rokers- en niet rokers over hoe dit bewerkstelligd kan worden. In het Nationaal Preventieakkoord is afgesproken dat gemeenten de mogelijkheid onderzoeken om vanaf 2025 in het subsidiebeleid op te nemen dat onder meer sportterreinen rookvrij moeten zijn.
- Creëer een beweegvriendelijke omgeving: Zorg ervoor dat de omgeving uitnodigt tot bewegen. Denk daarbij ook aan ongeorganiseerd bewegen of sporten. Dit geldt voor de leerlingen van de Passie, maar ook voor bezoekers van de sportaccommodatie en eventueel andere sociaal- maatschappelijke voorzieningen. Mogelijk kan hier ook samengewerkt worden met de nabijgelegen klimkuil. Hierbij kunnen de principes van 'nudging' gebruikt worden: dit staat voor het geven van een subtiel duwtje in de goede richting, zonder hierbij vrijheden in te perken of verplichtingen op te leggen. Zo kan simpele belijningen op de grond al tot gevolg hebben dat er meer bewogen wordt.
- Voorkomen van ongezonde verleidingen in de directe omgeving van de school: Het is een serieuze overweging waard om in de gebiedsvisie en de omliggende omgeving op te nemen dat er geen ruimte is voor coffeeshops, foodcourts, cafés of supermarkten.
- Het streven is om alcoholaanbod en - marketing zoveel mogelijk uit de buurt van een gezonde leefomgeving te houden. Het is daarom aan te bevelen om in de visie op het gebied al te kijken naar blootstelling aan alcohol en alcoholreclame in omgeving school en sportfaciliteiten. Zorg samen dat alcoholmarketing niet binnen de school- en sportfaciliteiten (kantine) zichtbaar is. Sportsector en de Brouwers hebben al afgesproken dat er vanaf 2019 geen nieuwe contracten worden gesloten voor alcoholmarketing langs de sportvelden op amateurclubs. Ontwikkel samen met de toekomstige gebruikers een visie op hoe om te gaan met alcohol en alcoholmarketing in het algemeen en t.a.v. de blootstelling van kinderen aan alcohol.
- Veiligheid: Toegankelijkheid van schoolplein: Zorg ervoor dat er een beperkt aantal ingangen is voor het schoolplein die goed te monitoren is. Een VO-locatie kan namelijk ook ongewenste gasten aantrekken. Denk aan loverboys of dealers. Een overzichtelijk schoolplein zorgt ook voor veilige situaties. Pestgedrag kan hier (deels) mee voorkomen worden.

Gezondheidskundige toelichting:

In het preventieakkoord⁴ is de ambitie uitgesproken dat kinderen in 2040 de geur van tabaksrook niet meer kennen en ze in hun dagelijkse omgeving, zoals op school en op de sportvereniging, niet meer geconfronteerd worden met rokende mensen. Vanaf 2020 zijn alle schoolterreinen verplicht rookvrij. Ook is afgesproken dat in 2025 alle sportverenigingen nagenoeg rookvrij zijn. Ook is de ambitie afgesproken dat het normaal moet worden dat kinderen voor hun 18e geen alcohol drinken en dat volwassenen zich bewust zijn van de risico's van alcohol en matiger gaan drinken. Ook hebben de partijen afgesproken dat er minder overgewicht, obesitas en diabetes zal zijn omdat mensen gezondere keuzes maken in een gezonde omgeving en dagelijks lopen, fietsen en sporten.

Het preventieakkoord is ondertekend door veel partijen, waaronder het onderwijs (de VO-raad), sportverenigingen en sportbonden, koepelorganisaties van horeca en slijterijen, onderwijsinstellingen en hun koepelorganisaties, VNG, VWS en het centraal bureau levensmiddelenhandel (supermarktbranche). Het preventieakkoord biedt mooie kansen om partijen aan te spreken op deze afspraken en samen lokaal afspraken te maken over op welke manier er gewerkt gaat worden aan deze ambities in dit specifieke gebied De Esrand in Wierden. Het preventieakkoord en de daarin gemaakte afspraken kunnen al meegenomen worden bij de visievorming op het gebied

⁴VWS, (2019, 28 januari). Nationaal Preventieakkoord, geraadpleegd van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezondheid-en-preventie/nationaal-preventieakkoord>

Rookvrije omgeving

Roken is verreweg de belangrijkste oorzaak van sterfte en ziekte. Jaarlijks sterven 20.000 mensen aan de gevolgen van (mee)roken). 9,4% van de totale ziektelast in Nederland wordt veroorzaakt door roken. Iedere week raken er honderden nieuwe kinderen verslaafd aan roken. Meerroken door kinderen heeft een nadelige invloed op de ontwikkeling van de longen en geeft een verhoogde kans op luchtweginfecties, op hoesten en het ontwikkelen van astma. De fysieke en sociale omgeving spelen een rol in tabakspreventie door te beschermen tegen meerroken en tegelijkertijd uit te dragen dat de norm 'niet roken' is. Genoemde maatregelen beperken ook de blootstelling van volwassen meerokers en ontmoedigen bovendien het roken. Mensen met bestaande luchtwegaandoeningen, hart- en vaatziekten, ouderen en kinderen kunnen eerder klachten ontwikkelen door blootstelling aan houtrook, ook bij kleine hoeveelheden.

De leefomgeving kan bijdragen aan een gezond gewicht⁵

Bijna de helft van de Nederlanders van 18 jaar en ouder heeft overgewicht, een op de drie beweegt weinig. Overgewicht hangt samen met tal van ziekten. Het risico op ziekten en aandoeningen zoals diabetes en hart- en vaatziekten wordt groter naarmate de buikomvang toeneemt. De leefomgeving bepaalt vaak direct of gezond gedrag mogelijk is. Het kan gezond gedrag bevorderen of juist belemmeren. In een obesogene omgeving eten mensen teveel en ongezond en bewegen te weinig. Dit draagt bij aan het probleem van overgewicht. Door de leefomgeving zo in te richten dat een actieve leefstijl (zoals fietsen, traplopen, buitenspelen) wordt gestimuleerd en dat gezonde voeding de makkelijke, logische en aantrekkelijke keuze is, worden problemen rond overgewicht tegengegaan. Het gaat daarbij ook om zaken als een gezond voedingsaanbod op en rond scholen, sportterreinen en andere gemeentelijke voorzieningen.

De impact van een gezonde leefomgeving op de gezondheid is enorm. Qua gezondheidswinst is het effectiever om in te zetten op een gezonde leefomgeving dan op het creëren van een individuele gedragsverandering door middel van voorlichting over bijvoorbeeld gezonde voeding of het opzetten van georganiseerd sporten. De activity-stat hypothese geeft bijvoorbeeld aan dat mensen die georganiseerd sporten in de uren vooraf of na het sporten het actieve gedrag compenseren met zitgedrag.

⁵Van Mill, E en Struik, A. (2015) Overgewicht en Obesitas bij kinderen. Verder kijken dan de kilo's. (1^e ed.) Amsterdam, Nederland: Boom uitgevers.

Uitbreiding op kader en aanzet voor advies voor de volgende fase

- School en voeding: bedenk van tevoren hoe school om wil gaan met het thema voeding. Wil de school ook naar een (gezonde) kantine? Kan er een combinatie gemaakt worden met praktijklessen rondom gezonde voeding en bedenk welke gevolgen dit heeft voor het inrichten van een keuken.
- Creëer een omgeving waarin drinkwater makkelijk en hygiënisch beschikbaar is. Bijvoorbeeld watertappunten op publieke plekken en in de school. Zo stimuleer je het drinken van water boven suikerhoudende frisdrank.
- Gezonde kantines: In het preventieakkoord is afgesproken dat 2500 sportkantines en 950 schoolkantines Gezonde Kantines worden. Neem dit mee in de afspraken met de gebruikers van deze locatie.
- Groen: zorg voor zoveel mogelijk groen in de gebouwen in de Esrand. Let daarbij wel goed op de onderhoud (voorkom stofophoping op het blad, en schimmelvorming op de aarde.
- Laagdrempelig sportaanbod: Overweeg afspraken te maken met sportaanbieders over hoe ze laagdrempelig sportaanbod voor mensen met kinderen met (risico op) overgewicht kunnen organiseren. Heb daarbij ook aandacht voor mensen met een beperking.
- Maak ook afspraken over de tijdstippen waarop alcohol verkrijgbaar is in de sportfaciliteiten, happy hours, meters bier, alcohol bij jeugdwedstrijden en het aanbieden van alternatieven voor alcohol en deskundigheid van kantinemedewerkers. Voer dit soort gesprekken in een vroeg stadium.

3.5 Bouwsteen Meedoen

Relevant bij de inrichting van de Esrand

- Ontmoeten: Er zijn voldoende toegankelijke en uitnodigende plekken om elkaar te ontmoeten. Functiemenging bevordert ook de sociale cohesie doordat mensen elkaar ontmoeten in de buurt. Dat houdt de buurt levendig, benut de schaarse ruimte optimaal en biedt ook lokaal werk. Concreet zou samenwerking in de Esrand tussen de school en het verenigingsleven en eventueel het welzijnswerk kansen kunnen leiden tot ontmoetingen in de Esrand. Denk bijvoorbeeld aan het laten werken van kansarme jongeren in de kantine op de school. Het is belangrijk dat de omgeving ook buiten schooltijden of sporttijden uitnodigt tot ongeorganiseerd ontmoeten. Dit kan ook door het creëren van natuurlijke buitenspeelplekken waar ouders en opa's en oma's elkaar ontmoeten. Mogelijk kan ook hier de klimkuil nog in betrokken worden. Deze plekken moeten wel schoon en veilig zijn.

Gezondheidskundige toelichting:

Voor iedereen zijn er -dichtbij en toegankelijk- aantrekkelijke plekken

Waar we onze tijd doorbrengen heeft een belangrijk effect op onze kwaliteit van leven.

Aantrekkelijke plekken bieden mensen gelegenheid te ontmoeten, ontspannen, bewegen en gezond te genieten. Wat aantrekkelijk is, is afhankelijk van de gebruikers en de verdere omgeving (bijvoorbeeld stad of platteland) en vereist maatwerk. Door de plekken voldoende dichtbij en voor iedereen, ook kwetsbare mensen, gemakkelijk toegankelijk te maken, kunnen zij goed gebruikt worden. Aantrekkelijk ingerichte plekken dragen bij aan het verminderen van de kans op eenzaamheid en stressgerelateerde klachten en dragen bij aan de fysieke fitheid, sociale cohesie en kwaliteit van leven.

Tot slot

Zoals aangegeven zijn bovengenoemde adviezen vanuit een gezondheidskundige invalshoek beschreven. Het is van belang dat deze adviezen gezien worden als uitgangspunten bij het maken van een visie voor het inrichten van de Esrand. Het is van belang deze uitgangspunten te bediscussiëren met alle partijen die betrokken zijn bij de visievorming voor dit gebied. Daarnaast is het ook van belang om eventuele toekomstige gebruikers al in een vroeg stadium te betrekken. Zij kunnen meedenken over drempels of belemmeringen en hoe deze op te lossen bij het daadwerkelijk organiseren van een gezonde omgeving. Daarbij is het ook belangrijk om de ruimtelijke plannen in samenhang met het verenigingsleven, de sociaal- maatschappelijke voorzieningen en leerlingen en medewerkers van de Passie te bekijken. Kunnen de ruimtelijke plannen het verenigingsleven misschien versterken of in ieder geval behouden? Bijvoorbeeld, indien een wijk niet voldoende goed ontsloten is, kan dit een barrière worden voor het uitvoeren van bepaalde activiteiten. Een goede ontsluiting van een gebied stimuleert bovendien actief vervoer (wandelen/fietsen). De GGD kan de gemeente verder ook nog voorzien van meer informatie over de gezondheid van de inwoners van Wierden. Op de website www.twentsegezondheidsverkenning.nl staan al veel gezondheidscijfers, maar mochten er verdiepende cijfers nodig zijn dan kan dit met de GGD overlegd worden. Daarnaast is het goed te weten dat de GGD 4-jaarlijks de gezondheid van jongeren monitort. Dit gebeurt door de jeugdmonitor E-MOVO. In oktober-november wordt dit onderzoek wederom afgenomen op de VO-scholen in Twente. De scholen die aan deze jeugdmonitor meedoen krijgen ook een schoolprofiel. In 2015 heeft de Passie niet meegedaan aan dit onderzoek. Wellicht dat de Passie dit jaar wel mee wil doen en het ook kan zien als een startpunt om de gezondheid van de leerlingen van de Passie te monitoren.